

УДК 94(38)Геродот

DOI: 10.12958/2227-2844-2021-9(347)-61-71

Коваль Аліна Іванівна,

асистент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин

ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”,

м. Старобільськ, Україна.

alina.ivanovna.len@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5023-8688>

**„МЕЛЬПОМЕНА” ГЕРОДОТА
ЯК ДЖЕРЕЛО З МІЖНАРОДНОЇ ТА ВІЙСЬКОВОЇ
ІСТОРІЇ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР’Я В VI ст. до н. е.**

Розвиток сучасної історіографії характеризується стійким підвищенням інтересом науковців до подій стародавньої історії. Серед питань, які досліджуються та дискутуються у колі науковців, є і значення Скіфії у системі міжнародних відносин у період війн Греції та Персидської держави Ахеменідів. Як відомо, скіфи, які в досліджуваній період мали тісні торгівельно-господарчі контакти із античним світом, у цьому протистоянні обрали союзництво із давньогрецькою цивілізацією. Цей аспект досить слабо відображений у науковій літературі і тому метою статті є розгляд участі скіфів у війні проти персів, спираючись на класичний твір – „Історія” давньогрецького письменника Геродота (між 490 і 480 до н. е. – близько 425 до н. е.).

Як відомо, у 513 р. до н. е. перський цар Дарій (550 до н. е. – 486 до н. е.) на чолі 100-тисячного війська вторгся до країни скіфів. Ця подія сприймалась в античному світі як одна з видатних у контексті багаторічного протистояння з давнім Іраном. Давні греки відзначали та славили одну з перших блискучих перемог у війні проти сильного суперника, яка передувала їх перемогам та подвигам під Марафоном, Фермопілами та Саламіном.

Саме такі міркування, були, вірогідно, визначальними для того, щоб давньогрецький письменник-історик Геродот взявся за написання розділу „Мельпомена” свого всесвітньо відомого твору „Історія”.

Як відомо, Геродот, який вважається „батьком історії”, народився у грецькому місті Галікарнас – малоазійській колонії античної метрополії. Він багато мандрував у Середземномор’ї, на Близькому Сході, Єгипті та Вавилоні; довго жив в Афінах, у Південній Італії. Увесь цей час, протягом 30-ти років, він докладно досліджував передумови, перебіг та результати війн Персії та Греції, представляючи їх у вигляді боротьби свободи та тиранії. Як відзначав провідний український історик С. Плохій у праці „Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до

незалежності” (2016): „Він змальовував цей конфлікт як епічну битву між свободою та рабством: першу уособлювали греки, друге – перси” (с. 29). Він взявся написання твору приблизно у 447 р. до н. е., коли дістався Афін, де довгий час проводив публічні лекції щодо історії війн з персами, які тільки завершилися. Афіняни відзначили фундаментальність праці історика, нагородивши його десятьма талантами срібла (Рыбаков, 1979, с. 31).

Як відзначалося вище, історична праця Геродота в цілому написана у контексті греко-персидського протистояння і присвячена опису історії, традицій та окремих епізодів війни проти персів народів, які оточували Давню Грецію. Всього було описано дев'ять народів у дев'яти розділах, кожен з яких був названий іменами давньогрецьких олімпійських муз: Клію, Евтерпа, Талія, Мельпомена, Терпсіхора, Ерато, Полігімнія, Уранія, Калліопа (Скржинська, 2004, с. 93).

Четвертий том трактату, названий на честь Мельпомени – музи журливої пісні та трагедії, присвячений опису історії та традицій скіфів. Це було перше докладне висвітлення цього народу в історії. Центральною лінією сюжету був саме невдалий похід Дарія до Скіфії. Невідомо з яких джерел брав інформацію автор. Окремі історики вказують, що він ніколи не був на місці подій, спираючись лише на свідчення, надані йому знайомими мандрівниками. Серед таких науковців, зокрема і С. Плохій (2016), який відзначав: „У своїй „Історії” Геродот не шкодує зусиль для викладу всього, що він знав, або колись чув про таємничих скіфів, їхню землю, звичаї та суспільство. Схоже, незважаючи на його чисельні подорожі, він ніколи не відвідував цього регіону і змушений був покладатися на історії, розказані іншими” (с. 29).

Інші науковці вважають, що Геродот можливо відвідав окремі грецькі колонії північного Причорномор'я, зокрема, Ольвію та, можливо, Керкінітїду (Скржинська, 2004, с. 93). Зокрема, такої версії дотримується В. Рыбаков (1979), який відзначав: „Вірогідно, для встановлення істини у споминах про цей похід, які сповнені протиріч, Геродот здійснив одну з останніх мандрівок – поїздка до північних берегів Чорного моря” (с. 51).

Як би там не було, більшість істориків сходяться у думці, що зроблений Геродотом опис скіфів є досить детальним та має велике значення у процесі дослідження цього давнього народу. Як зазначав Б. Рыбаков (1979): „Геродот вмів знаходити потрібних інформаторів з різних географічних областей. Цьому його опис Скіфії начебто створено з різних точок зору: з боку землі агафірсов, з Ольвії, з землі борисфенітів, з боку Меотиди, з величезного дерев'яного Гелона. Особисто побачене поєднувалося з почутим та записаним” (с. 344).

Науковці також відзначають і достовірність інформації, яку подавав Геродот. Попри те, що його робота насичена міфологічними подіями, автор завжди вважає за потрібне викласти і їх правдоподібну, реалістичну версію. Як зазначив Б. Рыбаков (1979): „Геродот

дотримувався іншому принципу: „Я зобов’язаний повідомляти усе, що мені говорять, проте вірити усьому не зобов’язаний” і вельми сумлінно розставляв у своїй праці коефіцієнти достовірності, то явно сумніваючись у тому, що йому було розказане, то підтверджуючи правдивість написаного ним” (с. 37).

Серед іншого, у „Мельпомені” подаються важливі свідчення, які дають змогу розглянути особливості міжнародних відносин на кордонах античного світу у період багаторічної війни між Грецією та Персидською імперією. Зокрема, висвітлюється історія оформлення протистояння між персами та скіфами, яке, на думку Геродота, обумовлено вторгненням останніх до Мідії („Верхньої Азії”), яка до того давала багату данину персам. „Після здобуття Вавилону Дарій вирушив у похід на скіфів. Оскільки Азія мала в своєму населенні багато чоловіків і в царські скарбниці постійно надходило багато грошей, Дарій побажав помститися на скіфах за те, що вони колись удерлися до Мідії, перемогли тих, хто намагався їх затримати, і так вони перші розпочали ворожі дії. Справді, як я вже сказав вище, скіфи були владарями Верхньої Азії впродовж двадцяти восьми років. Удерлися вони до Азії, переслідуючи киммерійців, і позбавили влади мідійців, бо до приходу скіфів мідійці владарювали в Азії”, – відзначав автор (Геродот, 1993, с. 180).

У сучасній історичній науці, вважається, що описаний Геродотом привід для вторгнення був тільки ширмою для реалізації більш глобальних завдань у боротьби проти Греції, яка сама вступала у активну фазу. Зокрема, радянський науковець Б. О. Рыбаков (1979) відзначав, що „Похід Дарія I у Фракію та Скіфію був першим актом у довгих подіях наступних греко-персидських війн” (с. 81).

На думку науковця, його справжні причини полягали у бажанні „відрізати Грецію від хліборобних та багатих худобою та рибою областей Балкан та Скіфії. Привід, природно був вказаний інший...” (Рыбаков, 1979, с. 81).

Перш ніж приступити до розгляду обставин походу Дарія на Скіфію, Геродот залишив докладні свідчення про культуру, релігію, традиції та побут скіфських племен. Висвітлення цих аспектів стародавньої історії України має важливе значення. Як зазначив С. Плохій (2016): „складений Геродотом детальний опис скіфів та земель і народів, якими вони правили, робить його не лише першим істориком, а першим географом та етнографом України” (с. 29).

Зокрема, важливими є представлені у книзі свідчення про первинне опанування скіфами степової території нинішньої України, яка до цього, як відомо, була населена киммерійцями. Геродот повідомляв, що як тільки звістки про наближення скіфів, у Киммерії почалася політична криза, викликана протиріччями у питання – чи потрібно воювати проти завойовників. Частина киммерійського суспільства виступила за відкочування з Киммерії, у той час як переважно вожді,

виступили за боротьбу проти скіфської навали. Врешті решт, як зазначається у „Мельпомені” прибічники обох походів зіткнулися у військовому конфлікті, взаємне виснаження у якому таки змусило відступити їх перед скіфами. Отже, нові хазяї майже без бою зайняли Кіммерію, скориставшись усім, що залишили після себе кіммерійці. „Ще й тепер у Скіфії існують кіммерійські фортеці, кіммерійські переправи, є також і країна, що називається Кіммерією, є і так званий Кіммерійський Боспор”, – відзначав Геродот (1993, с. 180).

Встановлений скіфський порядок, вірогідно, базувалася на поширеній у Кочовому Степу традиції підкоряти навколишні народи та надавати їм свої ім'я. На вершині цієї владної піраміди була частина скіфського суспільства, яку Геродот називав „царськими”. „За Герром простягається країна, що називається царською, і скіфи, які в ній живуть, найхоробріші та найчисленніші і вони вважають інших скіфів своїми невільниками”, – відзначав автор (Там само, с. 182).

Серед описаних у „Мельпомені” народів, підкорених скіфами, найбільше дискусій у українській історіографії викликають т. зв. „скіфи-землероби”, чиє життя пов'язано із нетрадиційним для кочовиків землеробством. Геродот виділяв кілька таких племен: „Від гавані борісфенітів бо вона розташована якраз посередині приморської частини всієї Скіфії, від неї і далі перший народ, котрий можна зустріти, це калліппіди, які є напів елліни і напів скіфи, над ними є інший народ, що називається алізонами. Вони і калліппіди взагалі мають такий спосіб життя, як і скіфи, але сіють і їдять пшеницю і цибулю та часник і сочевицю та просо. Над алізонами живуть скіфи оратаї, які сіють пшеницю не для їжи, а на продаж... Якщо перейти Борісфен, ідучи від моря, то спершу буде Гілея, а якщо йти ще вище, там живуть скіфи-землероби (Там само)”.

Оскільки скіфи у період написання „Історії” були союзниками греків у боротьбі проти персів, це, вірогідно, надало підстави її автору вважати їх більш цивілізованими за сусідні, кочові народи. „На берегах Понту Евксину, куди готувався вирушити в похід Дарій, живуть порівняно до всіх інших країн найменш освічені народи, за винятком скіфів”, – відзначав Геродот (1993, с. 183).

Вірогідно, ця „освіченість” обумовлена близькими та дружніми контактами із греками, зокрема, мешканцями давньої Ольвії – „ольвіополітами”. Грецький культурницький вплив відчувався, зокрема, у прийнятті скіфами давньогрецького язичницького пантеону, згідно із поширеною тоді практикою нагородивши грецьких богів місцевими іменами. „Богів вони шанують лише таких: найбільш за всіх – Гестію, потім Зевса і Гею, яку вважають за дружину Зевса. Після цих – Аполлона, Афродіту, Уранію і Арея. Цих богів шанують усі скіфи, а ті, що називають їх царськими скіфами, приносять жертви ще й Посейдонові. Скіфською мовою Гестія називається Табіті, Зевс, дуже

правильно на мою думку, називається Папай, Гея називається Апі, Аполлон – Ойтосір, Афродіта Уранія – Аргімпаса, а Посейдон – Тагімасад”, – відзначав автор (Там само).

Як зазначалося вище, у 513 р. до н. е. перський цар Дарій, бажаючи помститись скіфам за напад на мідійців, на чолі чисельного війська перетнув боспорську протоку спеціально збудованим для цього мостом, вторгся спочатку до Фракії (підкоривши її), а потім до Скіфії. Геродот залишив свідчення про спробу організації скіфськими царями антиперської коаліції із навколишніми народами: Агатірсами, Неврами, Андрофагами, Меланхлайнами, Будінівами, Савроматами, Таврами та ін.

Геродот повідомляв, що коли посланці скіфів прибули до царів вищезгаданих племен, між ними відбулася нарада, яка розділила їх. Частина вождів (Гелон, Будін і Савромат) виступали за союз із скіфами, у той час як царі меланхлайнів і таврів відмовили посланцям, заявивши, що вони самі винні у тому, що перси напали на них. „Тепер, коли ви вчинили напад на їхню країну без нас і поневолили персів, на скільки років завгодно було богам, і вони, бо їх підняв проти вас той самий бог, відплачують вам рівною мірою. Проте ми ні тоді не нападали на цих людей, ні тепер не хочемо завдавати їм шкоди”, – саме такими словами Геродот (1993) пояснював позицію вождів, які не приєдналися до союзу проти Дарія (с. 183).

Ця відмова, за Геродотом, визначила характер війни, яку збиралися вести скіфи проти персів. На озброєння було взято стратегію, яка пізніше у військовій науці отримує назв „випаленої землі”. „Коли скіфи почули відповідь, яку їм було дано, вони вирішили не давати одразу відкритого бою, оскільки ті племена не схотіли бути їхніми союзниками, але вирішили розділитися на дві частини і, поступово відступаючи і відбиваючи ворогів, засипати криниці і джерела, що виявляться на їхньому шляху, а також підпалити всю траву”, – відзначав автор (Там само).

Ця стратегія виявилася у цілому успішною. Військовий похід персів перетворився на вимотуюче переслідування скіфів, які прагматично відмовлялися давати вигідну їх супротивникам генеральну битву. „Швидко просуваючись із військом, скоро Дарій прибув до Скіфії, він натрапив там на обидві об'єднані частини скіфського війська, і почав їх переслідувати, а вони уникали зустрічі з ним, тримаючись від нього на відстані одного дня шляху”, – писав Геродот (Там само).

Врешті решт, роздратований Дарій звернувся до скіфського царя Ідантірса, закликаючи дати чесний бій. Геродот приводить діалог двох володарів, який відображає різне бачення розвитку військового конфлікту. „Дивна людино! Чому ти все тікаєш, коли ти міг би зробити вибір, між двома можливостями? Якщо ти вважаєш себе спроможним учинити опір моїм силам, тоді зупинися і вступи в бій. Що ти весь час

бігаєш туди й сюди? Якщо ти визнаєш себе неспроможним, тоді перестань тікати, принеси дари твоєму владареві – землю і воду – і тоді ми почнемо переговори”, – попіравав перський володар Ідантірса (Там само).

На це скіфський вождь відповів: „О Персе! Отакі в нас справи: я до цього час нікого не лякався і не тікав ні від кого, ні в минулому і ні тепер від тебе. І те, що я тепер робив, не відрізняється від того, що я звичайно роблю в мирний час. А з якої причини я не вступаю в бій із тобою, і це я тобі поясню. Ми не маємо ні міст, ні оброблених йолів і не боїмося, що хтось може їх захопити або знищити, і не квапимося вступити в бій за них із вами. Однак якщо ви наполягаєте на тому, щоб це сталося якнайшвидше, гаразд, тоді ось що: в нас є могили наших предків. Нумо, знайдіть їх і спробуйте завдати їм шкоди...” (Геродот, 1993, с. 184).

У тій же промові Ідантірса ще раз відмовився визнавати Дарія своїм володарем. „Що ж до битви, то я скажу тобі таке, що моїми владарями я вважаю лише Зевса, мого предка, та Гестію, владичицю скіфів. А тобі я пошлю дари замість землі та води, такі, яких ти є гідним, а щодо іншого, про що ти сказав, ніби ти мій владар, я кажу тобі, що ти це спокутуєш”, – відзначав цар (Там само).

Пізніше, як відзначив Геродот, скіфи надіслали персам дивний подарунок: „птаха, мишу, жабу і п'ять стріл”, зазначивши, що „якщо вони розумні, зрозуміють, що означають ці дари” (Там само). Після довгих роздумів радники Дарія нарешті зрозуміли, що „... дари означали таке: „Якщо перси, ви не станете птахами, і не полетіте високо в небо, або мишами і сховаєтеся в землю, або жабами і не пострибаєте в болота, то ви не повернетесь до себе, вас загублять оці стріли” (Геродот, 1993, с. 186).

Проте вирішальним фактором, який сприяв перемозі скіфів був не військовий, оскільки вони, як повідомляв Геродот, так і не пішли на битву із силами Дарія. Натомість, вони зосередилися на зовнішній політиці. Автор „Мельпомени” зазначає, що скіфські послы прийшли до іонійців, які глибоко у тилу охороняли міст через річку Істр (Дон), який надавав змогу персам відійти у свої володіння на Кавказ, запропонувавши першим повстати та зруйнувати міст. „О іонійці, ми прийшли і принесли вам свободу, якщо ви схочете нас послухати. Адже ми повідомлені, що Дарій наказав вам охороняти міст упродовж лише шістдесяти днів, і якщо він сам за цей час не повернеться, ви можете піти геть до своєї країни. Отже, коли ви тепер зробите те, що ми вам пропонуємо, ні він не матиме за віщо скаржитися на вас, ні ми. Залишайтеся ще тут на кілька Днів, а потім повертайтеся”. Іонійці пообіцяли так зробити, а скіфи поквапилися повернутися”, – зазначав автор „Історії” (Геродот, 1993, с. 186).

Геродот повідомляв, що іонійці так і не наважилися пристати на заклик скіфів, проте загроза зруйнування істрського мосту, вірогідно, була головним фактором, який змусив Дарія визнати безперспективність подальшого походу та подумувати про відступ. У зв'язку із цим, Геродот писав: „На це так відповів Гобрій (радник Дарія I – А. К.): „Царю мій! Я маю сказати, що я вже знав із чуток про те, що ніхто не може їх подолати... Тепер моя думка така, що треба... відійти, перш ніж скіфи прийдуть до Істру, щоб зруйнувати мости, а мабуть ще й перед тим, як іонійці приймуть якесь рішення, що може нас згубити”. Таку пораду дав Гобрій і потім, коли настала ніч, Дарій пішов за його порадою” (Геродот, 1993, с. 186). При цьому, Дарій наказав кинути напризволяще у степу усіх важкопоранених та хворих.

Проте, як зазначав Геродот, скіфам вдалося випередити персів у їх шляху до міста та знову звернутися до іонійців повстати проти Дарія та зруйнувати міст через Істр. Останні начебто погодилися, але пішли на хитрість, боячись накликати на себе гнів персів. Іонійці зруйнували лише невелику частину мосту і коли до об'єкту підійшли перські війська їх швидко переправили через перепону на човнах. „Вони зруйнували на відстані вистрілу з луку, частину мосту, ближчу до скіфів, щоб здавалося, ніби вони щось зробили, хоч справді вони нічого не зробили, і ще аби скіфи не спробували силоміць перейти мостом через Істр”, – писав Геродот (1993, с. 187).

Як повідомляв автор, „скіфи, шукаючи персів удруге, не знайшли їх і висловили про іонійців дві думки: по-перше, якщо вважати їх вільними, то можна сказати, що вони найбільші боягузи і нікчемники на всьому світі, але якщо їх уважати за рабів, то можна сказати, що в них зовсім рабський спосіб мислення і що їм подобається неволя і вони зовсім нездатні для визволення. Отакі глузливі слова сказали скіфи про іонійців” (Геродот, 1993, с. 187).

На цьому, як описує Геродот, активна фаза війни Скіфії та Персії закінчилася. Далі автор зосередився на висвітленні історії взаємовідносин між різними народами, які у той час населяли північне Причорномор'я, Малу Азію та Балкани.

Отже, четвертий розділ геродотової „Історії” „Мельпомена” дозволяє висвітлювати стародавній міжнародний порядок, який існував на степовій окраїні античного світу, де у період який досліджується, панували скіфські племена. Серед аспектів, які розглядаються автором і є корисними з точки зору дослідження обраної проблеми, є особливості взаємовідносин між скіфами та їх союзниками – греками. Спираючись на свідчення Геродота, можна зробити висновок, що у період активізації протиріч із Персидською імперією Ахеменідів у VI ст. до н. е. та початком військового конфлікту із нею, відносини між Грецією та Скіфією переходять на новий, якісний рівень. Відбувається,

фактично поглиблення відносин до рівня військово-політичного союзу, спрямованого проти персидського царя Дарія I.

Важливими є також свідчення про місцевих союзників скіфів – сусідів, частина яких відмовилась допомагати їм у боротьбі проти персів, частина – підтримала. Підтримка останніх, не тільки дозволила збільшити армію, але й дозволила вести війну на виснаження, яка передбачала постійний відступ у тому числі, і на території союзників. Можна зробити висновок, що завдяки ефективній союзницькій взаємодії з місцевими племенами, скіфам вдалося головне стратегічне завдання цієї війни – створити загрозу для моста через річку Істр. Ця обставина, яка створювала ризик для Дарія бути відрізаним від своїх кавказьких володінь, змусила перського володаря почати відступ.

Ці та інші аспекти розглядатимуться у наступних наукових статтях.

Список використаної літератури

1. Геродот. Історії в дев'яти книгах. К. : Наукова думка, 1993. 576 с.
2. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 496 с.
3. Рыбаков Б. А. Геродотова Скифия. Историко-географический анализ. М. : Наука, 1979. 248 с. URL: <https://history.wikireading.ru/157210>.
4. Скржинська М. В. Геродот та його історії про Скіфію. *Енциклопедія історії України* / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. / НАН України. Інститут історії України. К. : „Наукова думка”, 2004. Т. 2: Г–Д. С. 93–94.

References

1. Herodot. (1993). *Istoriï v deviaty knykhakh* [History in nine books]. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
2. Plokhii, S. (2016). *Brama Yevropy. Istoriia Ukrainy vid skifskykh voien do nezalezhnosti* [The gate of Europe. History of Ukraine from the Scythian wars to independence]. Kharkiv: Klub simeinoho dozvillia [in Ukrainian].
3. Rybakov, B. A. (1979). *Gerodotova Skifiya. Istoriko-geograficheskij analiz* [Scythia of Herodot. Historical and geographical analysis]. M.: Nauka. Retrieved from <https://history.wikireading.ru/157210> [in Russian].
4. Skrzhyńska, M. V. (2004). Herodot and the history of Scythia. *Smolii, V. A. (Ed.). Entsyklopediia istorii Ukrainy – Encyclopedia of History of Ukraine*. (Vol. 2), (pp. 93-94). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

Коваль А. І. „Мельпомена” Геродота як джерело з міжнародної та військової історії Північного Причорномор'я в VI ст. до н. е.

У статті розглядаються особливості існування регіонального міжнародного порядку у Північному Причорномор'ї у період скіфського панування на основі аналізу четвертого томів праці „Історія” під назвою

„Мельпомена” давньогрецького історика та письменника Геродота. Наголос зроблено на висвітленні описаних у трактаті причин, перебігу та результатів персидського царя Дарія I у Скіфію у 513 р. до н. е.

Внаслідок проведеного дослідження, автор доходить до висновку, що четвертий розділ геродотової „Історії” „Мельпомена” дозволяє висвітлювати стародавній міжнародний порядок, який існував на степовій окраїні античного світу, де у період який досліджується, панували скіфські племена. Серед аспектів, які розглядаються автором і є корисними з точки зору дослідження обраної проблеми, є особливості взаємовідносин між скіфами та їх союзниками – греками. Спираючись на свідчення Геродота, можна зробити висновок, що у період активізації протиріч із Персидською імперією Ахеменідів у VI ст. до н. е. та початком військового конфлікту із нею, відносини між Грецією та Скіфією переходять на якісно новий рівень. Відбувається поглиблення відносин до рівня військово-політичного союзу, спрямованого проти персидського царя Дарія I.

Важливими є також свідчення про місцевих союзників скіфів – сусідів, частина яких відмовилась допомагати їм у боротьбі проти персів, частина – підтримала. Підтримка останніх не тільки дозволила збільшити армію, але й вести війну на виснаження, яка передбачала постійний відступ, у тому числі й на території союзників. Можна зробити висновок, що завдяки ефективній союзницькій взаємодії з місцевими племенами, скіфам вдалося головне стратегічне завдання цієї війни – створити загрозу для моста через річку Істр. Ця обставина, яка створювала ризик для Дарія бути відрізанним від своїх кавказьких володінь, змусила перського володаря почати відступ.

Ключові слова: Геродот, „Мельпомена”, Скіфія, Дарій I, Давня Греція.

Коваль А. И. „Мельпомена” Геродота как источник по международной и военной истории Северного Причерноморья в VI в. до н. е.

В статье рассматриваются особенности существования регионального международного порядка в Северном Причерноморье в период скифского владычества на основе анализа четвертого тома труда „История” под названием „Мельпомена” древнегреческого историка и писателя Геродота. Упор сделан на освещении описанных в трактате причин, течения и результатов похода персидского царя Дария I в Скифию в 513 г. до н. е.

В результате проведенного исследования, автор приходит к выводу, что четвертая глава геродотовой „Истории” „Мельпомена” позволяет осветить древний международный порядок, существовавший на степной окраине античного мира, где в исследуемый период господствовали скифские племена. Среди аспектов, которые

рассматриваются автором и полезны с точки зрения исследования выбранной проблемы, особенности взаимоотношений между скифами и их союзниками – греками. Опираясь на свидетельства Геродота, можно заключить, что в период активизации противоречий с Персидской империей Ахеменидов в VI в. до н. е. и началом военного конфликта с ней, отношения между Грецией и Скифией переходят на качественно новый уровень. Происходит углубление отношений до уровня военно-политического союза, направленного против персидского царя Дария I.

Важны также свидетельства о местных союзниках скифов – соседях, часть которых отказалась помогать им в борьбе против персов, часть – поддержала. Поддержка последних не только позволила увеличить армию, но и вести войну на истощение, предполагавшую постоянное отступление, в том числе и на территории союзников. Можно заключить, что благодаря эффективному союзническому взаимодействию с местными племенами, скифам удалось главная стратегическая задача этой войны – создать угрозу для моста через реку Истр. Это обстоятельство, создававшее риск для Дария быть отрезанным от своих кавказских владений, заставило персидского властителя начать отступление.

Ключевые слова: Геродот, „Мельпомена”, Скифия, Дарий I, Древняя Греция.

Koval A. I. „Melpomene” by Herodotus as a source on international and military history in the northern Black Sea region in the VI century B. C.

The article considers the peculiarities of the existence of a regional international order in the northern Black Sea region during the Scythian rule based on the analysis of the fourth volume of the work „History”, entitled „Melpomene” by the ancient Greek historian and writer Herodotus. Emphasis is placed on the coverage of the causes, course and results of the Persian king Darius I in Scythia described in the treatise in 513 B. C.

As a result of the study, the author concludes that the fourth chapter of Herodotus' „History” of Melpomene allows us to shed light on the ancient international order that existed on the steppe outskirts of the ancient world, where Scythian tribes ruled during the period under study. Among the aspects considered by the author and useful from the point of view of research of the chosen problem, there are features of mutual relations between Scythians and their allies – Greeks. Based on the testimony of Herodotus, we can conclude that during the intensification of contradictions with the Persian Empire of the Achaemenids in the VI century B.C. and the beginning of the military conflict with it, relations between Greece and Scythia move to a new, qualitative level. There is, in fact, a deepening of relations to the level of military-political alliance directed against the Persian king Darius I.

There is also evidence of local Scythian allies – neighbors, some of whom refused to help them in the fight against the Persians, some – supported. Support for the latter, not only allowed to increase the army, but also allowed to wage a war of attrition, which provided for constant retreat, including in the territory of the Allies. It can be concluded that due to effective allied cooperation with local tribes, the Scythians succeeded in the main strategic task of this war – to create a threat to the bridge over the river Istra. This circumstance, which posed a risk for Darius to be cut off from his Caucasian possessions, forced the Persian ruler to retreat.

Keywords: Herodotus, „Melpomene”, Scythia, Darius I, Ancient Greece.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2021 р.

Прийнято до друку 22.09.2021 р.

Рецензент – д. і. н., проф. Набока О. В.